CHINGIZ AYTMATOVNING “YUZMA-YUZ” ASARIDAGI HAYOTIY VAZIYATLAR

Boboxonova Feruza Abduzoyirovna

Termiz davlat pedagogika instituti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi,talabasi

Boboxonovaferuza@gmail.com

Annotatsiya.

Ushbu maqolada Chingiz Aytmatovning “Yuzma-yuz” qissasida tasvirlangan hayotiy vaziyatlar, urushning inson va jamiyat hayotiga ta’siri hamda qahramonlarning ma’naviy tanlovi tahlil qilinadi. Ismoilning urushdan qochib yashirinishi va Saidaning murakkab sharoitdagi qarorlari orqali vijdon, mas’uliyat, sadoqat va insoniylik masalalari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Chingiz Aytmatov, “Yuzma-yuz”, Ismoil, Saida, urush, vijdon, mas’uliyat, insoniylik.

Аннотация.

В статье анализируются жизненные ситуации, изображённые в повести Чингиза Айтматова «Лицом к лицу», влияние войны на человека и общество, а также нравственный выбор героев. Через поступок Исмаила, скрывающегося от войны, и сложные решения Сейде раскрываются вопросы совести, ответственности, верности и человечности.

Ключевые слова: Чингиз Айтматов, «Лицом к лицу», Исмаил, Сейде, война, совесть, ответственность, человечность.

Abstract.

This article examines the life situations portrayed in Chingiz Aitmatov’s novella “Face to Face”, the impact of war on individuals and society, and the characters’ moral choices. Ismail’s decision to hide from the war and Seyde’s difficult decisions reveal themes of conscience, responsibility, loyalty, and humanity.

Keywords: Chingiz Aitmatov, “Face to Face”, Ismail, Seyde, war, conscience, responsibility, humanity.

Chingiz Aytmatov jahon adabiyotida inson ruhiyati, axloqiy mas’uliyat va jamiyat hayotidagi murakkab muammolarni chuqur yoritgan adiblardan biridir. Uning “Yuzma-yuz” qissasida urush mavzusi oddiy insonlar taqdiri bilan bog‘liq holda ochiladi. Asarda jang maydonidan uzoqda yashayotgan qishloq aholisi ham urushning og‘ir oqibatlarini boshdan kechiradi: mehnat kuchi kamayadi, ro‘zg‘or tashvishlari ortadi, oilalar ayriliq va xavotir ichida yashaydi.

Qissaning hayotiyligi, avvalo, voqealarning tabiiyligi va qahramonlarning ruhiy kechinmalari ishonarli tasvirlanganida ko‘rinadi. Yozuvchi urushni faqat tarixiy hodisa sifatida emas, balki insonning vijdoni, burchi va tanlovini sinovdan o‘tkazadigan kuch sifatida talqin qiladi. Shu jihatdan “Yuzma-yuz” asari insoniy qadriyatlar haqida mushohada yuritishga undaydi.Asarda obraz tushunchasi keltiradigan bo’lsak,yozuvchi asarida yaratgan badiiy tasvirdir.

Asarda tasvirlangan asosiy hayotiy vaziyatlardan biri — urush davridagi qishloq turmushidir. Erkaklarning katta qismi frontga ketgan, qolgan aholi esa kundalik mehnat va tirikchilik tashvishlarini zimmasiga olgan. Ayniqsa, ayollarning zimmasiga oilani boqish, farzandlarni tarbiyalash va ro‘zg‘orni yuritish kabi mas’uliyatlar tushadi. Bu holat Saida obrazining hayoti orqali yorqin ifodalanadi. Uning mehnatkashligi va oilasi uchun kurashi urush yillarida ko‘plab ayollar duch kelgan qiyinchiliklarni eslatadi.

Ismoilning frontdan qochib, yashirinib yurishi qissadagi eng keskin voqealardan biridir. Uning bunday yo‘l tutishi shaxsiy qo‘rquv va o‘z jonini saqlash istagi bilan izohlanadi. Biroq bu qaror faqat Ismoilning o‘ziga tegishli bo‘lib qolmaydi: u oilasini ham xavf va ruhiy bosim ostida qoldiradi. Yashirin hayot yolg‘on, xavotir va ishonchsizlikni kuchaytiradi. Shu tariqa muallif bir kishining mas’uliyatsiz qarori yaqinlari va atrofidagi insonlar hayotiga ham ta’sir ko‘rsatishini ochib beradi.SHuningdek qishloqdagi endi bo’yi yetgan yosh yosh yigitlar ketish oldi kechqurun bir joyga to’planib qo’shiq hirgoye

qilishadi.Yosh yigitlardan bittasi Saidaga qarab akamni ko’rsam salom aytib qo’yaman deydi.Bu gap Saidani ichida boshqacha bir narsa uyg’otadi.

Ismoil obrazi orqali yozuvchi qo‘rquvga berilgan insonning ichki zaifligini ko‘rsatadi. Ismoil o‘z hayotini saqlab qolishni istaydi, ammo bu istak uni jamiyat oldidagi burchidan uzoqlashtiradi. Uning yashirinishi natijasida Saida ham og‘ir tanlov qarshisida qoladi. Demak, qissada qahramonning xatti-harakati faqat tashqi voqea emas, balki uning ma’naviy qiyofasini ochib beruvchi mezon sifatida xizmat qiladi.

Saida obrazi esa asarning eng muhim ma’naviy markazlaridan biridir. U turmush o‘rtog‘iga mehr qo‘ygan, oilasini asrashga intilgan ayol. Shu bilan birga, u Ismoilning qilmishi noto‘g‘ri ekanini anglaydi va vijdon azobini boshdan kechiradi. Saidaning ichki kurashi mehr bilan haqiqat, oilaviy sadoqat bilan jamiyat oldidagi mas’uliyat o‘rtasidagi ziddiyatda namoyon bo‘ladi. Uning qarorlari orqali Aytmatov insoniylikni faqat yaqinlariga mehr ko‘rsatish bilangina emas, balki adolat va haqiqatga sodiq qolish bilan ham o‘lchash lozimligini ta’kidlaydi.

Asardagi hayotiy vaziyatlar qahramonlarni biryoqlama baholashga yo‘l qo‘ymaydi. Urush sharoiti insonni og‘ir sinovlarga duchor etadi, biroq har bir kishi o‘z tanlovi uchun ma’naviy javobgar bo‘lib qoladi. Saidaning iztiroblari, Ismoilning qo‘rquvi va qishloq ahlining urush davridagi turmushi o‘quvchiga voqealarning murakkabligini his ettiradi.

Chingiz Aytmatov qissada psixologik tasvir, hayotiy tafsilot va qarama-qarshi xarakterlardan mahorat bilan foydalanadi. Ismoilning qo‘rquv va xudbinlikka moyil xatti-harakatlari Saidaning mas’uliyat, mehnatsevarlik va vijdon bilan bog‘liq fazilatlari bilan qiyoslanadi. Ushbu qarama-qarshilik asarning g‘oyaviy mazmunini kuchaytiradi. Muallif qahramonlarning ruhiy holatini uzun izohlar bilangina emas, balki ularning kundalik xatti-harakatlari, sukuti va qarorlari orqali ham ochadi.

Qissada urushning ijtimoiy oqibatlari oilaviy munosabatlar bilan chambarchas bog‘langan. Front ortidagi qashshoqlik, tinimsiz mehnat, qo‘rquv va ayriliq insonlar orasidagi munosabatlarni o‘zgartiradi. Bunday tasvirlar asarni hayotga yaqinlashtiradi.

“Yuzma-yuz” nomining o‘zi ham insonning o‘z vijdoni va qilgan ishlari bilan yuzma-yuz kelishi haqidagi ramziy ma’noni anglatadi, deb talqin qilish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Chingiz Aytmatovning “Yuzma-yuz” qissasida urush davrining og‘ir hayotiy vaziyatlari bir oila taqdiri va ikki qahramonning ruhiy kechinmalari orqali yoritilgan. Ismoilning qo‘rquv sabab burchidan qochishi hamda Saidaning mehr, vijdon va mas’uliyat o‘rtasidagi kurashi asarning asosiy ziddiyatini tashkil etadi. Asar o‘quvchini har qanday sharoitda ham insoniylikni yo‘qotmaslik, o‘z xatti-harakati uchun javob berish va haqiqat oldida halol bo‘lish haqida o‘ylashga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aytmatov, Ch. “Yuzma-yuz” qissasi.
2. Aytmatov, Ch. Tanlangan asarlar. — Foydalanilgan nashr ma’lumotlari asosida to‘ldiriladi.
3. XX asr jahon adabiyoti bo‘yicha o‘quv-uslubiy qo‘llanmalar.
4. Adabiyotshunoslik asoslari-Dilmurod Quronov.